

DOKUMENTY A MATERIÁLY

TRENČIANSKY DOPLŇOVACÍ OBVOD A C.-K. 71. PEŠÍ PLUK V ROKOCH 1860 – 1882

JÁN VAVRUŠ

VAVRUŠ, J.: The Trenčín Recruiting District and Imperial-Royal 71st Infantry Regiment in 1860 – 1882. *Vojenská história*, 3, 22, 2018, pp 127-141, Bratislava.

The author of the study deals with the Trenčín recruiting district and allocation into the battalions of the 71st infantry regiment, which was a part of the Austrian Imperial Army in Veneto in 1860-1866. He states that a military and logistic background originated in Trenčín, used for supplementing the battalions with the crew from the county of Trenčín, Turiec and Orava. Within the Rothkirch Brigade, the battalions from Veneto were reassigned to the unit of Benedek's Northern Army. The brigade was covering the retreat of the Austrian forces, with open battles bursting at Tovačov, where the Trenčín regiment recorded high losses. In the 1870's, the regiment consisted of six battalions included in the so called line (Linien-Regiment) and reserve (Reserve-Regiment) regiment. The occupation of Bosna in 1878 was attended by the soldiers from the reserve regiment and the pacification of the Bosna resistance (1879-1882) was contributed significantly by the soldiers of the line infantry regiment.

Military History. Austria-Hungary. 1860 – 1882. 71st Infantry Regiment of Trenčín.

Vznik c.-k. 71. pešieho pluku (ďalej 71. pp, inak Infanterie Regiment – IR 71) súvisí s reformou rakúskej cisárskej armády po bitke pri Solferine. Počet peších plukov sa zvýšil z pôvodných 62 na 80. Odčlenením Lombardska stratila monarchia doplňovacie obvody piatich plukov, aktívnych zostalo 57 plukov¹. Z nich sa vyčlenili prápory pre nové pluky a boli im určené sídla doplňovacích obvodov². Na vytvorenie 71. pp boli použité tretie prápory (Batalion) z plukov č. 8, 12, 54, spolu približne s 1 500 mužmi v 18 rotách (Compagnie). V čase vzniku 71. pp sa prápory z 8. pp a 54. pp nachádzali v Benátsku a tretí prápor z 12. pp v Petrovaradíne. Za hlavné sídlo doplňovacieho obvodu s účtovnou kanceláriou bol určený strategicky dôležitý Trenčín. Vlastníkom

¹ Prehľadne sa situáciou armády zaoberá DANGL, V. – SEGEŠ, V. *Vojenské dejiny Slovenska III./1711 – 1914*. Bratislava : Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1996, s. 133-145. ISBN 80-88842-02-6.

² Porovnaj: *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes*. Wien. K.K. Hof- und Staatsdruckerei. Dezember 1859. S. 82-205. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes für 1860-1861*. Wien : K.K. Hof- und Staatsdruckerei. Februar-März 1861. S. 132-291. Mužstvo z lombardských doplňovacích obvodov (peších plukov 23, 38, 43, 44, 55) bolo rozpustené. Aktívne regimenty poskytli jeden až dva prápory pre nové pluky. Hlavné veliteľstvo armády (Armee-Ober-Commando) bolo premenované na ministerstvo vojny (Kriegsministerium). Vojaci z pôvodných práporov pp 8, 12, 54 bojovali v Lombardsku. Napríklad strelnému poraneniu podľať v milánskej nemocnici 17. júla 1859 zajatý vojak Albert Matula. Od nepriateľa obdržanú správu o jeho smrti zaevidovali už v novom registri zomrelých 71. pp. VHA Bratislava, R-267, K. und k. Infanterie-Regiment Nr.71. Sterb-register. Tom I., Fol. 7.

pluku sa stal arcivojvoda Leopold II. Habsburský (zvaný Toskánsky), druhým vlastníkom bol generál jazdecký Moric, slobodný pán z Boyneburgu-Lengsfeldu³. Veliteľom pluku sa stal podplukovník Heinrich Widenmann, predtým veliteľ tretieho práporu 54. (olomouckého) pluku. Widenmann bol s účinnosťou od 5. marca 1860 povýšený do hodnosti plukovníka. Jeho pobočníkom sa stal nadporučík Anton Ptaczek. Na podplukovníka bol povýšený aj veliteľ 1. práporu major Schenoha s účinnosťou od 30. apríla 1860.

Väčšina dôstojníkov a mužstva z pôvodného 8. pp a 54. pp pochádzala z Moravy, ich materinským jazykom bola nemčina alebo čeština. Záujmom velenia bolo integrovať slovensky hovoriacu mužskú populáciu Trenčianskej stolice do cisárskej armády, a pôvodné pluky poskytovali dostatok dvojazyčných kádrov. Vo všetkých cisárskych plukoch sa velilo po nemecky, povinnosťou dôstojníka však bolo ovládať jazyk mužstva. V 12. pp boli najmä vojaci z Galície, východného a južného Slovenska⁴. Po sformovaní 71. pp k svojim vojakom prehovoril už po slovensky (Regimentsprache) aj plukovník Widenmann⁵. Práporom velili dôstojníci v hodnosti podplukovníka alebo majora (V. Schenoha, E. Herbert-Ratkeal, K. Esch) s pobočníkmi v hodnosti poručíka (H. Obora, I. Gross, J. Giergnovicz). V aktívnej službe zostalo 72 dôstojníkov v 18 rotách. Ďalší 53 dôstojníci boli z úsporných dôvodov evidovaní ako nadpočetní, od augusta 1859 až do začiatku roku 1863 nedostávali žiaden plat. Duchovnú službu vykonával kaplán pluku

³ *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes für 1860-1861*, ref. 2, S. 272, S. 860. 71. Infanterie-Regiment. Veľkovoivoda Leopold II. Habsburský, zvaný Toskánsky bol dovtedy vlastníkom rozpusteného dragúnskeho pluku č. 4. Ako synovec Františka I. a vnuk Leopolda II. bol v rokoch 1824-1830 tretím v následníctve trónu. Toskánsko opustil v apríli 1859. Potom sa zdržiaval najmä v Brandýse nad Labem. Pre pluk bolo veľkým významom mať za vlastníka žijúceho príslušníka Habsburskej dynastie. Veliteľ pluku Heinrich Widenmann mal za sebou už 30-ročnú vojenskú kariéru. Začínal v r. 1829 ako kadet (29. pp), v r. 1850 bol ako kapitán evidovaný medzi držiteľmi vojenského záslužného kríža (*Militärverdienstkreuz*), v r. 1855 prešiel do 54. pp v hodnosti majora. Odchod zo 71. pp súvisí s jeho povýšením na generálmajora (11. 3. 1867). Penzionovaný bol 1. 10. 1869.

⁴ ERZHERZOG, Johann. *Geschichte des kais. kön. Infanterie-Regiments Erzherzog Wilhelm No. 12., II. Theil*. Wien : L. W. Seidel & Sohn, 1880, S. 455, S. 564, S. 572. Nábor regrútov pre IR 12 vykonávali napr. v Levoči, kde existovala tzv. „Werbbezirks-Station“. V 12. pp sa pri nástupoch okrem nemčiny hovorilo k mužstvu maďarsky (veliteľ brigády genmrj. Szabo) a poľsky (npor. Haschka). Regrúti s maďarským materinským jazykom boli do 12. pp verbovaní od roku 1853 najmä v Komárne, predtým sa nachádzalo sídlo doplnovacieho obvodu v Sanoku. Málotorí vojaci z pôvodného 12. pp pochádzali z Trenčianskej stolice, ako napr. Štefan Kukučka z Čadce z 13. roty, ktorý zomrel v Petrovaradínskej posádkovej nemocnici dňa 28. februára 1860. VHA Bratislava, R-267, K. und k. Infanterie-Regiment Nr. 71. Sterb-register. Tom I., Fol. 8.

⁵ GROSS, Ignaz. *Garnisonierung des Regiments in Venetien 1860-1866*. In *Beitrag zur Geschichte des Infanterie-Regiments Galgóty Nr. 71*. Wien : Selbstverlag des Regiments. 1898, S. 40 „...mit der erhobenen Fahne vor die Front tretend, ermahnte Oberst Widenmann in deutscher und slowakischer Sprache das Regiment...“ Ignác Gross bol v 54. pp pobočníkom veliteľa práporu (*Bat.-Adjutant*), do 71. pp prišiel v hodnosti podporučíka I. triedy. Ako pobočník (*Regiments-Adjutant*) plukovníka Widenmanna v hodnosti poručíka sa zúčastnil bitky pri Tovačove (vystriedal A. Ptaczeka). V tejto funkcii zotrval už ako nadporučík aj v r. 1867 a 1868, keď sa veliteľom pluku stal Emanuel Chevalier du Hamel de Querlonde. Na dôchodku (od r. 1894) sumarizoval plukovník Gross činnosť počas pôsobenia pluku v Benátsku na základe dostupných písomných a ústnych svedectiev a po prepracovaní a rozšírení bolo rozhodnuté o vytlačení rukopisu v obmedzenom náklade (*...als Manuscript in beschränkter Ausgabe*) spolu s príspevkami L. Hortsteina, K. Kortana, K. Heissega.

F. Gaspárik, neskôr N. Karászek⁶. Lekársku službu zabezpečovalo spolu deväť lekárov⁷.

Na vytvorenie sídla doplňovacieho obvodu v Trenčíne bol určený major Gottfried Hartmann von Hartenthal, ku ktorému prideliť lekára pluku Dr. Hálu a účtovníka kancelárie Franza Gerstnera, avšak už v marci 1860 odišiel major Hartmann z Trenčína do Benátok k druhému práporu a do Trenčína prichádza major Herbert. Zatiaľ čo prvý a druhý prápor zostal priamo v Benátkach (jezuitské kasárne), vozatajstvo zostalo na pevnine v Mestre. Stredová časť tretieho práporu (15. a 16. rota) dorazila už 12. februára 1860 do Trenčína, zvyšok zostal dislokovaný v Petrovaradíne⁸. Prápory zo 71. pp boli vojenskou inšpekciou kontrolované v Benátkach už 26. marca, v Petrovaradíne 29. marca, a vojaci v Trenčíne absolvovali inšpekciu 30. marca 1860. Sformovanie nového pluku, 71. pp, s hlavným sídlom doplňovacieho obvodu v Trenčíne, bolo 1. aprílom 1860 oficiálne potvrdené.

Dlhoročný dôstojník trenčianskeho pluku Ignác Gross charakterizoval doplňovací obvod nasledovne: „...špecialitou trenčianskej župy sú svetoznámi drotári a klampiari... v oravskej župe plnící splavujúci po Váhu drevo, dosky, šindle do Komárna, ba až do Budapešti“. Táto charakteristika prispela k neskoršej prezývke „drotársky“ regiment, ktorá dosť nepresne vystihuje pestrosť charakterov a rôznorodosť príslušníkov pluku. V službe našli uplatnenie nielen remeselné zruční drotári, ale aj jazykovo zdatní potomkovia vzdelaných zemanov, majetnejších sedliakov, chudobných roľníkov i malých obchodníkov. Spájala ich vernosť cisárovi a na rozkaz boli pripravení presunúť sa z jedného konca monarchie na druhý.

Poľný zbrojmajster Benedek počas prisahy dôstojníkov 2. januára 1862 vo Verone za prítomnosti cisára charakterizoval príslušníkov plukov nasledovne: „...*pozbavení akýchkoľvek predsudkov, bez rozdielu národnosti, pôvodu a náboženstva, chceme všetci až do posledného vojaka jedno veľké, slobodné, mocné a nádherné Rakúsko na čele so slávnou dynastiou Vášho Majestátu, pripravení proti každému nepriateľovi... opakujem: bez rozdielu národnosti, pôvodu a náboženstva, chceme žiť pre Váš majestát, žiť a víťaziť, a ak padneme so čtou zomrieť: a víťaziť budeme, tak nám Boh pomáha!*“⁹ Trenčianskemu pluku sa v Benátsku dostalo vysokej pocty. Po presune cisára z Verony do Padovy (15. januára) čestnú rotu pred cisárskym táborom vytvorili príslušníci siedmej roty zo 71. pp

⁶ Duchovní viedli register zomrelých. Po dvojstranu č. 29 (VHA Bratislava, R-267, Sterb-register. Tom I., ref. 3, Fol. 29) sú strany signované F. Gaspárikom, od dvojstrany 30 po 85 kaplánom N. Karászkom. Píšu nemeckým „Kurrentschrift“, pri českých a slovenských menách niekedy s interpunkciou (napr. Dworžak, Bačík, Beneš). Podpisujú sa Gaspárik, Karászek. František Gaspárik bol pôvodne kňazom Nitrianskej diecézy, narodil sa v roku 1829, za kňaza bol vysvätený v r. 1854. Potom až do r. 1857 slúžil ako kaplán v Hornej Súči. Schematizmus Nitrianskej diecézy na rok 1863 ho eviduje ako „Capellanus castrensis Venetiis“ pri 71. pp (Toscana). V r. 1864 pôsobil už v bratislavskom 72. pešom pluku (ďalej 72. pp), v r. 1885 bol zaznamenaný ako vojenský kurát v Košiciach (D. Franciscus Gaspárik, Curatus militaris Cassoviae). V r. 1892 žil v domove pre penzionovaných farárov v Budapešti ako emeritný vojenský farár Budapešti (emeritus parochus militaris Budapestini). Zomrel pred rokom 1895.

⁷ *Militärschematismus für 1860-1861*, ref. 3, s. 273, lekári Dr. Johann Pruckmüller, Dr. Adalbert Haala. GROSS, ref. 5, s. 7 uvádza mená ďalších siedmich lekárov.

⁸ ERZHERZOG, ref. 4, s. 572 zrejme omylom uvádza petrovaradínsky tretí prápor z 12. pp ako nový druhý prápor zo 71. pp. Podľa GROSS, ref. 5, s. 6, major Esch z pôvodného 12. pp velil tretiemu práporu 71. pp. Nezrovnalosť vyplýva aj z porovnania údajov na strane 571 a 572 v rámci histórie 12. pp (ERZHERZOG, ref. 4, s. 571, 572).

⁹ GROSS, ref. 5, s. 29, 30. Indoktrizovaná vernosť cisárovi (prisaha) a veľkorakúšanstvo boli základným ideologicky stmelujúcim faktorom jazykovo rôznorodých príslušníkov armády. Na druhej strane povinnosť dôstojníkov ovládať jazyk mužstva pôsobila na formovanie regionálnej a národnostnej identity vojakov.

spoločne so zástavou a hudbou¹⁰.

Územie doplňovacieho obvodu 71. pp bolo slovenské. Okrem husto osídlenej Trenčianskej župy sem patrili aj okresy Nové Mesto nad Váhom, Myjava a Piešťany z Nitrianskej župy. Neskôr ich zamenili za bánovskú oblasť. Až v roku 1873 bolo územie doplňovacieho obvodu definované ako územie Trenčianskej, Oravskej a Turčianskej župy. Gross vysoko hodnotil nábožnosť obyvateľov doplňovacieho obvodu: „*Sú prevažne rímsko-katolíckeho náboženstva a k svojim duchovným požíva ľud neobmedzenú dôveru. Pre vojenskú službu prináša Slovák veľmi hodnotné vlastnosti. Od mladosti v boji o život spevnený, skromný, vytrvalý a výnimočne pochodovo zdatný. Ochotný, poslušný a oddaný, je ľahké ho viesť a naučí sa. Slovenský element týmto sa stáva vynikajúcim materiálom pre infanteriu.*“¹¹

Pôsobenie práporov v Benátsku trvalo šesť rokov. Prvý prápor spolu s koňmi a batožinou prepravili loďami už 12. mája do Lida a neskôr aj so štábom do Padovy. Druhý prápor preložili do Este a v polovici októbra tiež do Padovy. V tom čase bola už armáda pre vnútropolitický vývoj v Taliansku vo vojnovom stave. Jedna rota bojového radového práporu mala mať 198 mužov (182 ks pušiek) a dva ťažné kone. Z ideálnych počtov vychádza, že s puškami sa nepočítalo pre štyroch dôstojníkov, ich štyroch sluhov, dvoch bubeníkov, jedného trubača, dvoch obuvníkov, dvoch tesárov a jedného vozataja. Prápor mal mať vo vojnovom stave silu takmer 1 200 mužov. K dvom radovým práporom patrilo vozatajstvo (35 vojakov, 58 ťažných a 6 rezervných koní, 22 vozov).

Začiatkom októbra 1860 dovolenkovalo na území pôvodných doplňovacích obvodov č. 8 (Brno) a 54 (Olomouc) až 444 mužov. Z brnianskeho obvodu ich povolali na železničnú stanicu do Břeclavi. Z olomouckého obvodu sa dostavili na stanicu do Uherského Hradišťa. Tam bola dopravená aj výstroj a výzbroj z Trenčína. Prebratie dovolenkárov v staniach organizovali štyria dôstojníci pluku a postupne medzi 4. – 21. októbrom 1860 docestovali s vojakmi do Padovy. Tzv. stredová časť tretieho práporu vyrazila z Trenčína až 4. februára 1861 a 20. februára bola sústredená v Petrovaradíne. V Trenčíne bola do konca januára vytvorená aj ďalšia tzv. záložná „divízia“ pozostávajúca z prvej a druhej roty v každej po 20 vojakov a 80 regrútov. Vojaci tejto jednotky, najmä druhej roty, poskytli Trenčínu veľkú pomoc pri hasení rozsiahleho požiaru, ktorý vypukol 18. apríla 1861. Vďaka ich nasadeniu sa požiar nerozšíril. Úradníci magistrátu odovzdali vojakom odmenu 100 zlatých, tí však spontánne darovali 50 zlatých najchudobnejším¹². Na základe cisárskeho rozhodnutia z 28. septembra 1861 sa mali vytvoriť riadne štvrté práporý vo všetkých 80

¹⁰ V Benátkach sa podarilo zostaviť aj prvú kapelu pluku (48 muzikantov). Kapelníkom sa stal šikovateľ Jozef Zenkel (hoboista) vyznamenaný po bitke pri meste Sommacampagna (1848). Striebornú medailu za odvahu 2. stupňa dostal za to, že odovzdal svoj nástroj kamarátovi, hneď sa chopil pušky po padnutom vojakovi a skvelým bojom upozornil na seba. Skupinu muzikantov zostavil J. Zenkel z mužstva pôvodných doplňovacích obvodov Brno a Olomouc. Neustálym cvičením dokázal už koncom marca vytvoriť prvotriedne hudobné teleso spĺňajúce všetky požiadavky vojenskej kapely. Jozef Zenkel zomrel v Treviso 9. júla 1865. V neskoršom období bol výraznou osobnosťou pluku skladateľ a dirigent K. G. Richter. MUNTÁG, Emanuel. *K hudobnému životu mesta Trenčín*. In Trenčín. Vlastivedná monografia 1. Ed. PhDr. Milan Šišmiš, s. 331-341. ISBN 80-05-01114-8.

¹¹ GROSS, ref. 5, s. 26, „*Das slowakische Element ist somit ein vorzügliches Infanterie-Material.*“ K charakteristike plukovníka I. Grossa pripomínam, že pojem „drotári“ prezentoval v celkovo pozitívnom zmysle a nie v posmešnom význame. Schopnosť opraviť výstroj a výzbroj bola pre armádu nevyhnutná. Nevieme, kedy presne došlo k prekrúteniu pojmu „drotársky“ a k jeho vnímaniu ako posmešnej prezývky s narážkou na etnickú príslušnosť vojakov.

¹² GROSS, ref. 5, s. 28, „*Zugleich übergaben sie dem Commandanten den Betrag von 100 Gulden als Belohnung für die Mannschaft. Letztere gab freiwillig die Hälfte dieses Betrages zu Gunsten der durch den Brand beschädigten ärmsten Bewohner zurück.*“

plukoch. V Trenčíne zo záložnej 1. a 2. roty vytvorili riadnu 19. a 20. rotu štvrtého práporu, 21. až 24. rotu vytvorili novými odvodmi (asentírkami). Veliteľom štvrtého práporu sa stal major Herbert. Už koncom októbra 1861 však dochádza k zníženiu stavov bojovej pohotovosti. Viacerí vojaci z prvých troch práporov dostali dovolenky a vrátili sa domov. Tí, ktorí zostali v Padove, pochodovali 6. novembra pred armádnym veliteľom poľným zbrojmajstrom Benedekom. Ten vyjadril spokojnosť a nechal predstúpiť dôstojníkov a šesť mužov dekorovaných medailou za odvahu. Boli to šikovateľ Podevinsky z 12. roty, čatári Polanka zo 6. a Raschendorfer z 11. roty, vojaci Hajek, Hlasny a Ballas z 1., 8. a 12. roty. Benedek každému daroval po zlatke (Silbergulden)¹³.

V Benátsku fungovala aj škola pre budúcich dôstojníkov (Kadettenschule), logistická a ženijná škola (Manipulations und Pionierschule). Údaje o počte jej frekventantov sú rôzne (po 7 – 18 osôb v dvoch ročníkoch-triedach). Školu, resp. skôr kurzy, otvárali nepravidelne v zimných a jarných mesiacoch približne od novembra do apríla. Strelecká škola v Chievo pri Verone bola určená pre dôstojníkov a poddôstojníkov.

Plukovník Widenmann v júli 1862 vykonal inšpekciu novovzniknutého 4. práporu (19. – 24. rota) v Trenčíne. V septembri bol povýšený major Eduard Herbert-Ratkeal a velenie 4. práporu v Trenčíne prevzal major Hannig, ktorého v júli 1863 nahradil Alois Maurer z 2. práporu. V lete 1863 sa konalo v severnom Taliansku rozsiahle vojenské cvičenie. V dôsledku tepla a dehydratácie zomrel jeden vojak 9. roty¹⁴. Vojaci pochodovali niekoľko dní a po tropickom teple zažili koncom júla silnú búrku – orkán. Tá rozmetala vojenské stany, výstroj, knihy, mapy atď. Dva prápory naďalej zostávali predovšetkým v oblasti Trevisa.

Pre rok 1864 bol určený počet vojakov vrote na 130. Do konca januára mala byť zo záložníkov opätovne zriadená záložná jednotka v sile približne 195 mužov. Táto záložná jednotka mala slúžiť na to, aby v prípade vojny mohol 4. prápor odísť čo najrýchlejšie mimo Trenčín. V Petrovaradíne dislokovaný tretí prápor pochoduje 8. marca do Kilindy a odtiaľ sa presúva po železnici do Pešti a potom do Trevisa, kde dorazil 16. marca. Tam sa spojil s prvým a druhým práporom¹⁵.

Dňa 29. mája sa uskutočnila v Trevisi oslava s posviackou bielej zástavy prvého práporu. Slávnostný príhovor pred samotnou svätou omšou predniesol v nemeckej a slovenskej reči kaplán Norbert Karászek¹⁶. Krstná matka zástavy veľkovojskovej Maria Antonia, rodená princezná oboch Sicílií, manželka veľkovojskovodcu Leopolda II. Habsburského, zv. Toskánsky, nechala na červenej hodvábnej stuhe vyšíť zlatými písmenami nápis „*Allzeit fest!*“ Kaplán Karászek potom poukázal na potrebu zostať verný predovšetkým vo viere v Boha, v čnostiach, vo vernosti a poslušnosti voči monarchovi, nadriadeným, navždy verný v povolani a plnení náročných povinností. Pôvodná zástava prvého práporu mala byť odvezená do Trenčína a vystavená vo farskom kostole, ale nakoniec bola v máji 1865 odovzdaná delostreleckému skladu vo Viedni, odkiaľ ju neskôr do úschovy prevzalo viedenské vojenské múzeum.

Posviacka zástavy 4. práporu sa uskutočnila v Trenčíne pred piaristickým kostolom dňa 11. júna 1864. Druhý vlastník pluku (generál jazdecka Moric, slobodný pán

¹³ GROSS, ref. 5, s. 29, „*sechs Mann vor die Front treten ließ und letztere je mit einem Silbergulden beschenkte*“.

¹⁴ VHA Bratislava, R-267, ref. 4, Fol. 33, vojak Ján Krchnavý (Johann Krchnavy), narodený 1842 v Čachticiach, „*Am Marsche von Portogruaro nach Asolo plötzlich gestorben*“, príčina smrti „*Sonnenstich*“. Pochovali ho 2. júla v Trevisi. Nebol jediným, ktorý počas 6 rokov pôsobenia pluku v sev. Taliansku zomrel v dôsledku veľkého tepla a nedostatku tekutín.

¹⁵ GROSS, ref. 5, s. 38.

¹⁶ GROSS, ref. 5, s. 39, „*...hielt der Regiments-Kaplan Norbert Karaszek in deutscher und slovakischer Sprache eine Festpredigt....*“

z Boyneburgu-Lengsfeldu), nechal na páse zástavy z rakovo-červeného hodvábu vyšíť zlatými písmenami heslo „Mit Gott für Kaiser und Vaterland!“ Slávnostná prehliadka práporu sa konala za prítomnosti hlavného trenčianskeho župana Ladislava Vietorisa a početných zástupcov mesta a stoličných úradov. Potom nasledoval banket pre dôstojníkov a hodovanie mužstva na vyzdobenom cvičisku. Navečer sa k vojenskej zábave pridali mnohí Trenčania¹⁷.

Koncom roka 1864 bola vo výhľade opätovná redukcia stavu armády. Počet mužov v rote bol stanovený na 2 šikovateľov (Feldwebel), 4 čatárov, 6 desiatnikov, 6 slobodníkov, 70 vojakov mužstva, 1 bubeník, 1 tesár a 1 trubač. Na dovolenku poslali spolu 540 mužov z 1. až 3. práporu, ktorí odchádzali z Trevisa 12. októbra 1864. Každá rota mala teda nadpočetný stav približne 30 mužov. V roku 1865 znižovanie pokračovalo zo 70 na 64 a začiatkom júla na 54 vojakov v rote. Zo 4. práporu zostalo v službe len 20 vojakov v rote. Počty vojakov boli zredukované na tzv. mierový stav. Službukonajúci vojaci a dôstojníci pluku boli aj naďalej výraznou oporou mesta. Nadporučík Rudolf Weber aj v mierovom čase dostal 8. augusta 1865 z viedenského ministerstva vojny pochvalné uznanie za nasadenie pri záchrane života županovho zamestnanca pred utopením vo Váhu¹⁸.

Bojové skúsenosti nadobudol trenčiansky pluk až vo vojne v r. 1866. Prvý, druhý a tretí prápor registrujeme koncom marca vo zväzku južnej armády v Trevisi, Feltre a v Castelfranco ako súčasť 7. armádneho zboru v rámci Rothkirchovej brigády. Zo zväzku 7. armádneho zboru južnej armády¹⁹ bola brigáda Rothkircha vyčlenená a priradená k 8. armádnemu zboru severnej armády. Presun z Talianska na Moravu sa realizoval v máji po železnici. Dňa 16. júna 1866 boli už všetky štyri prápory 71. pp (aj 4. prápor z Trenčína), delostrelecká batéria 3/IX a tri prápory z 25. pp sústredené pri Židlochoviciach. Presun brigády do Čiech sa začal 20. júna cez Lažany, Svitavy až do Českej Třebovej (24. júna)²⁰. Rothkirchova brigáda (71. pp, batéria 3/IX, 25.pp) sa bojov pri Hradci Králové nezúčastnila. Dňa 26. júna obdržala v Českej Třebovej rozkaz, aby zotrvala ako záloha spolu s Ulanským regimentom č. 3 arcivojvodu Karla Ludvíga na ochranu železnice²¹. 71. pp kryl cestu Pardubice – Ústí nad Orlicí, 25. pp bol sústredený pri Holiciach, ale 2. júla popoludní bol prevelený naspäť do Vysokého Mýta a 3. júla do Třebovej. Prvé správy o Hradci Králové sa dostali k Rothkirchovej brigáde 4. júla okolo 3. h a približne od 8.

¹⁷ GROSS, ref. 5, s. 41.

¹⁸ GROSS, ref. 5, s. 43.

¹⁹ Armádný 7. zbor pod velením poľného maršala (Feldmarschal-Leutnant) Maroicica rozhodujúcim spôsobom prispel k rakúskemu víťazstvu proti Talianom v bitke pri Custozze 24. júna 1866.

²⁰ TRAUTSCH, Alois. *Geschichte des k.k. 25. Infanterie-Regiments*. Prag : Selbstverlag des Regiments, 1875, s. 655, 657. Tri prápory z 25. pp boli pôvodne dislokované v Cenede, Seravalle a v Bellune, rozkaz na presun k severnej armáde obdržali 9. mája, 12. mája boli vojaci naložení v Conegliane na vagóny, a do Viedenského Nového mesta dorazili 16. mája. Potom nasledoval spomenutý presun do Českej Třebovej. Štvrtý prápor bol z hľadiska pripravenosti a výcviku najslabším článkom 25. pp.

²¹ Podplukovník Hortstein uvádza Ulanský regiment č. 7 arcivojvodu Karla Ludvíga. HORTSTEIN, Lothar. *Der Feldzug gegen Preußen 1866*. In *Beitrag zur Geschichte des Infanterie-Regiments Galtötzy Nr. 71*. Wien : Selbstverlag des Regiments, 1898, S. 44. Názvy Ulanských plukov sú podobné. Ulanský pluk 3 bol pomenovaný po nežijúcom arcivojvodovi Karlovi Ludwigovi (+1847), jeho skutočným vlastníkom bol od r. 1861 slobodný pán Vinzenz Minutillo. Ulanský pluk 7 bol vo vlastníctve žijúceho arcivojvodu Karla Ludvíga od r. 1848, druhým vlastníkom pluku bol generál jazdeckta gróf Peter Leopold Spannochi. Porovnaj: *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes für 1866*. Wien : K. K. Hof- und Staatsdruckerei. April 1866, S. 413, 419.

júla držala brigáda spolu s Ulánmi kontakt s predsunutými nepriateľskými jednotkami vo vzdialenosti 2 až 3 míle bez bojového stretu²². Až 10. júla sa Rothkirchova brigáda pri Litoveľi spojila s ustupujúcimi brigádami 8. armádneho zboru. Armádny veliteľ Benedek sa so štábom nachádzal v Olomouci už od 9. júla večer.²³

Pobyt armády pri Olomouci priniesol konsolidáciu zborov a nové úvahy velenia o ďalšom postupe. Zapojenie trenčianskeho 71. pp do presunu k Dunaju sa pokúsime zrekonštruovať na základe opisu podplukovníka Hortsteina²⁴, majora Aloisa Trautscha²⁵, Benedekových listov²⁶, Heinricha Blankenburga²⁷, registra zomrelých²⁸ a obhliadky tovačovského bojiska pri príležitosti 150. výročia bitky.

Spolu s 2., 3., 4., 6. a 8. rakúskym armádnym zborom sa pri Olomouci konsolidovali aj spojenecké jednotky saského zboru. Benedek bol z hlavného velenia odvolaný, dostal rozkaz čo najrýchlejšie presunúť severnú armádu k Viedni a v spojení s južnou armádou pod velením Albrechta Habsburského zabrániť pruskému vpádu do Viedne. Benedek s okamžitým presunom k Viedni váhal. Najradšej by vyčkal zabarikádovaný v olomouckej pevnosti a po konsolidácii by sa vrhol proti tej časti pruského vojska, ktoré ho malo blokovat'²⁹. Svoje zbory posielal k Viedni veľmi opatrne. Odchod hlavného veliteľstva naplánoval až na 15. júla. Už 13. a 14. júla odchádza 3. armádny zbor a saskí spojenci. Pri Kraliciach na Hanej ani pri Biskupiciach, kde došlo v popoludňajších hodinách 14. júla k bojovým stretom, sa pruským kyrysníkom ani 1. pruskému husárskemu pluku (1. Leib-Husaren-Regiment) nepodarilo zabrániť v presunoch rakúskeho a saského vojska južným smerom.

Z priestoru Nové Sady-Povel odchádzala nasledujúci deň 15. júla o 4.00 h Rothkirchova brigáda (71. pp, batéria 3/IX, 25. pp). Za ňou mali nasledovať sanitné oddiely (4.30 h), delostrelecká záloha 8. armádneho zboru (5.00 h), vozatajstvo veliteľstva 8. zboru (5.15 h), brigáda Rotha (5.30 h), brigáda Kirchmayera (6.00 h). Posledné dve brigády však vyrazili v dôsledku nesprávneho nasmerovania vozatajstva podstatne neskôr. Právě krídlo kolóny mala chrániť brigáda Wöbera (21. pp, del. batéria, 32. pp) a 3 eskadrony jazdcov. Pohybovať sa mali paralelne s hlavnými silami o niečo západnejšie, približne v smere Kralice-Pivín. Medzi Hrdibořicami a Sajlerovom narazili o 8.30 h (podobne ako Sasi deň predtým) na pruský husársky pluk a 1. prápor 5. pluku pruských granátníkov s delostreleckou batériou. V tom čase bola Rothkirchova brigáda už pri Věrovanoch. Wöberova brigáda nepokračovala na juh, ale stiahla sa do defenzívy k rieke Blata na ľavý breh chrániac pravé (západné krídlo) meškajúcich hlavných kolón 8. rakúskeho zboru nachádzajúcich sa okolo 11. 30 h na úrovni Dubu.

V ranných hodinách 15. júla boli pri Biskupiciach a Klopoticiach značné protivníkové sily (jazdecká divízia Hartmann, dve konské batérie) a južne od nich postupovala brigáda pruského generálmajora Malotkiho, pozostávajúca zo 4. pluku granátníkov a 44. pešieho pluku. Nebezpečenstvo od západu mali Rothkirchovi hlásiť ulanskí jazdci. Kontakt

²² TRAUTSCH, ref. 20, s. 659.

²³ FRIEDJUNG, Heinrich. *Benedeks nachgelassene Papiere*. Leipzig : Verlag von Grubel & Sommerlatte, 1901. Benedekov pohyb, názory a aktivity sú na základe publikovaných listov ľahko rekonštruovateľné. Ráno 9. júla telegrafoval manželke z Koníc, večer poslal list z Olomouca. c. d. s 384-391.

²⁴ HORTSTEIN, ref. 21, s. 44-80.

²⁵ TRAUTSCH, ref. 20, s. 661-670.

²⁶ FRIEDJUNG, ref. 23, s. 384-391.

²⁷ BLANKENBURG, Heinrich. *Der deutsche Krieg von 1866*. Leipzig : F. A. Brockhaus, 1868.

²⁸ Sterb-register. Tom I. VHA Bratislava, R-267.

²⁹ FRIEDJUNG, ref. 23, s. 389, 390 list manželke z 13. júla v noci „*aber man will es anders, und ich gehorche*“. Benedekov zámer napadnúť mohutným úderom severnej armády od Olomouca slabšie ľavé krídlo pruského korunného princa spomína aj BLANKENBURG, ref. 27, s. 335.

s ním stratili, okolo deviatej sa nachádzali až pri Aníne a severne od Kojetína. Zlyhal aj Rothkirchov prieskum³⁰. Prusi maximálne využili situáciu. V hmľistom počasi prenikli cez ovocné záhrady, močiare a kriky v roztrúsenej formácii na ľavý breh riečky Blata do lesíka a do priestoru severne od neho. Paľbou od lesíka napadli vojakov z tretej a štvrtej roty prvého práporu 71. pp.³¹ Prvá a druhá rota prvého práporu so ženijným oddielom sa v tom čase nachádzala už v Tovačove. Medzi nimi a zvyškom práporu boli zásobovacie vozy celej brigády a zásobovacie vozy Ulanov. Okamžite ich odvelili cez Tovačov na druhú stranu Mlynského náhonu po ceste v smere do Přerova. Krytie ich odsunu zabezpečovala z južnej strany spomenutá prvá a druhá rota zo 71. pp pod velením kapitána Döpfnera. Ženijný oddiel strážil vstupy do mesta od západu a pod tlakom ruskej paľby sa stiahol až potom, keď sa podarilo zásobovacie vozy evakuovať cez most. Za mlynský náhon sa postupne stiahli všetci Döpfnerovi muži. Most bránili pred opakovanými pruskými útokmi niekoľko hodín. Až keď sa skončil hlavný boj proti Rothkirchovej formácii v priestore medzi Věrovanmi a Tovačovem, vstúpili Prusi do Tovačova a k mostu odvelili posily. Kapitán Döpfner so svojimi vojakmi sa takticky stiahol za Bečvu. Svedkom obrany tohto úseku je miesto posledného odpočinku jedného z vojakov 71. pp na hrádzi Skašovského rybníka. Nakoľko Döpfner viac ako 5 hodín s malým počtom vojakov odolával značnej ruskej presile a rýchlym taktickým manévrom uchránil zásobovaciu kolónu, bol na základe cisárskeho rozhodnutia vyznamenaný vojenským krížom za zásluhy s vojnovou dekoráciou. Zásobovacie vozy 25. pp našli svoj pluk už o dva dni neskôr v Zadveřiciach, avšak druhému práporu boli odovzdané až 27. júla pri Bruck an der Leitha.

Hlavný boj prebiehal pri lesíku na ľavej strane Blata a neskôr pozdĺž cesty medzi Věrovanmi a Tovačovem. Strelbou zasiahnutá tretia a štvrtá rota okamžite zaútočila na lesík s podporou piatej a šiestej roty. Ich straty boli značné, ich nasadenie vzbudilo rešpekt. Striebornú medailu za odvahu 1. triedy udelili Polarkovi, Jančulovi a Košíkovi. Keď slobodníka Jozefa Jančulu z Novej Bystrice pri útoku na lesík napadli traja Prusi, vyzvali ho, aby sa vzdal. Ten však do jedného strelil, ďalšieho zranil bajonetom a tretiemu vytrhol bajonet z flinty³². Potom ho prenasledoval ešte dlhý kus cesty lesíku. Vojaci piatej roty posilnení týmto odvážnym príkladom sa vzápätí s bojovým pokrikom „hurá“ vrhli na nepriateľa. Vojak šiestej roty, Ján Košík zo Zliechova, sa napriek protivníckej paľbe vyšplhal na vysoký strom a veliteľovi hlásil pozície nepriateľa. To umožnilo spresniť povely na protiútok³³.

Medzitým druhý a tretí prápor rozvinul bojovú líniu na juhozápadnom krídle Rothkirchovej formácie, severne od nich boli delostrelci a prápory z 25. pp. Krytie delostrelcov malo zaistiť 67 mužov a dvaja dôstojníci zo 71. pp (nadporučík Kratzmann, poručík Habrovský). Štvrtý prápor zo 71. pp zostával viac-menej v zálohe.

Napriek počiatočným úspechom sa prvému ani druhému práporu nepodarilo vyhnúť

³⁰ HORTSTEIN, ref. 21, s. 51, 52 uvádza že paralelne postupujúcich vojakov vo vzdialenosti asi 5000 krokov spozoroval Rothkirch ďalekohľadom na úrovni Klopotovíc zhruba o 8.15, keď sa nachádzal pri Věrovanoch. Pozorovať nechal aj ďalších dôstojníkov. Vojakov na pravom krídle považoval za príslušníkov rakúskej brigády Wöber. V názore ho mal utvrdiť istý kapitán z veliteľstva zboru cválajúci na koni aj s pobočníkom za účelom prípravy ubikácií pre veliteľstvo armádneho zboru v Kojetíne.

³¹ TRAUTSCH, ref. 20, s. 661-662 zaznamenal, že nepriateľ zrejme prieskumom rozpoznal prítomnosť poľného zbrojmajstra Benedeka, teda hlavným cieľom úderu nepriateľskej eskadrony kyrysníkov, ktorá sa odohrávala medzi pozíciami 71. pp a 25. pp boli osoby z hlavného armádneho velenia 8. zboru. Miesto hlavného pamätníka v Tovačove sa považuje za stanovište velenia 8. zboru počas bitky.

³² HORTSTEIN, ref. 20, s. 75.

³³ HORTSTEIN, ref. 20, s. 76.

pruských vojakov z lesíka. Hlavnú palebnú formáciu rozvinuli Prusi severne od lesíka a odtiaľ veľmi účinnou paľbou redukovali útočiaci druhý trenčiansky prápor. Vojaci 5. a 6. roty prvého práporu zaujatí bojom v lesíku sa museli stiahnuť. Ustupujú poza chrbát druhého a tretieho práporu až za cestu Věrovany-Tovačov. Okolo desiatej hodiny sa Prusi snažili obkľúčiť druhý prápor zo 71. pp. Severne od lesíka presúvali delá a zvedli súboj s časťou batérie 1/IX (od brigády Roth), ktorá druhému práporu 71. pp približne od 9.30 h poskytovala delostreleckú podporu. Paľba z pruských ihloviiek však natoľko preriedila rady druhého a tretieho práporu, že okolo 10.30 h ustúpil 71. pp k mostu cez Mlynský náhon pri Věrovanoch. Prusi ich neprenasledovali, nakoľko severne od ústupovej trasy by boli v nevýhodnom postavení voči 25. pp (Mamula).

Problémom celej Rothkirchovej formácie bolo vyradenie niekoľkých delostreleckých batérií zo zálohy 8. armádneho zboru. Eskadrónou pruských kyrysníkov boli západne od obce Věrovany prepadnuté batérie 8/IX, 9/IX a 10/IX, ktoré do tohto úseku disponovali na priamy Benedekov rozkaz³⁴. Ochrana batérií pechotou sa sformovala neskoro. Predsunutá skupina poručíka Habrovského pri snahe o zaujatie vyvýšeniny na ľavej strane Blata pri prepade kyrysníkmi padla v boji alebo do zajatia. Ustúpiť na ľavý breh Moravy sa podarilo len batériám 1/IX a 7/IX, ktoré sa vzájomne podporovali s ustupujúcou pechotou zo 71. pp. a 25 pp. Delá z batérie 10/IX v dôsledku hlbokého záseku uviazli. K záchrane piatich diel a šiestich vozov s nákladom prispelo asi 30 mužov nadporučíka Kratzmana z 12. roty a jeho vojakov Kadlíčka (z Vrbového), Sauermanna a Daňa. Príkladnou paľbou na dotierajúcich kyrysníkov sa vyznamenal šikovateľ Svoboda. Útokom kyrysníkov prišiel 8. armádny zbor takmer o polovicu všetkých diel³⁵.

Celkové straty prvého, druhého a tretieho práporu zo 71. pp boli značné, štvrtého práporu nepatrné. Priamo na bojovom poli padlo 8 dôstojníkov (medzi nimi aj veliteľ 1. práporu podplukovník Schenoha), 215 vojakov a 6 koní³⁶. V tejto štatistike chýbajú vojaci, ktorí podľahli zraneniam neskôr v lazaretoch (napočítal som ďalších 49 mužov). Štatistika zranených vykazuje dovedna 24 dôstojníkov, 534 vojakov a jedného koňa. Z tohto počtu zranených sa do zajatia dostali šiesti dôstojníci a 211 mužov. Ďalší štyria dôstojníci a 161 vojakov padlo do zajatia bez zranenia. Bitkou pri Tovačove a Věrovanoch stratil pluk 36 dôstojníkov, 910 vojakov a 7 koní (padlí, zranení, zajatí), teda asi štvrtinu až pätinu príslušníkov. Rakúsky generálny štáb vykázal v rámci 8. a 1. armádneho zboru ako aj druhej ľahkej jazdeckej divízie dňa 15. júla celkové straty 58 dôstojníkov, 1 559 vojakov a 277 koní. Z tejto štatistiky vyplýva, že dňa 15. júla v bojoch proti pruskej armáde najväčšie straty utrpel práve trenčiansky peší pluk. Pomník v Tovačove vykazuje až 288 mien padlých vojakov, sú tu zrejme uvedené aj mená vojakov z iných plukov. Menšie straty mal napríklad 25. pp a ďalšie jednotky (jazdci a delostrelci), ktoré v rámci ústupových manévrov zasiahli do bojov oveľa menším podielom.

³⁴ HORTSTEIN, ref. 20, s. 56.

³⁵ Ukoristené delá vystavovali Prusi v Prostějove, uvádza sa 17, príp. 18 ukoristených diel zo zálohy 8. rakúskeho zboru.

³⁶ VHA Bratislava, R-267, ref. 3, Fol 63. Smrť kapitánov Todoroviča, Sauczeka a Pierzchalu priamo na bojisku bola potvrdená protokolárnym zápisom súdu č. 3543/2594 zo dňa 22. júla na základe svedectva troch svedkov. Sauczeka (39 r.) trafila guľka do hlavy, Pierzchalu (41 r.) do hrude, pri Todorovičovi (44 r.) je záznam „*erschossen durch den Feind laut 3 Zeugen*“. Všetci traja kapitáni pluku boli slobodní, Todorovič pochádzal z Chorvátska (pravoslávneho vierovyznania), Sauczek bol z Čiech a Pierzchala z Galície. Za nimi na dvojstrane 64 nasledujú ďalšie mená (nadporučík Pilát atď.). Presné straty, pôvod a príslušnosť padlých vojakov sa dá pomerne presne zrekonštruovať. Konštatovať môžeme odchýlky v zápise mien medzi záznamom registra úmrtí, Hortsteinovým zoznamom padlých a menami na hlavnom pamätníku v Tovačove.

V dôsledku tovačovskej zrážky bol presun Benedekovej armády preložený z údolia Moravy do údolia Váhu. 71. pp sa skoncentroval 16. júla v Přerove, cez Holešov sa 17. júla dostal do Zádveríc pri Vizoviciach, 18. júla do Bojkovic, kde 19. júla oddychoval. Cez Hrozenkovský priesmyk sa pluk navečer 20. júla presunul do Kostolnej a 21. júla pokračoval do Čachtíc. V Čhtelnici sa pluk nachádzal už 22. júla. Zastavenie paľby (prímerie) bolo dohodnuté od 12. 00 h 22. júla, táto správa však k pluku dorazila až v Dolných Orešanoch na nasledujúci deň. Z Pezinka odchádza pluk 25. júla a následne prechádza pri Bratislave na druhú stranu Dunaja. Večer sa už skoncentroval pri Gattendorfe. Zastavenie paľby po piatich dňoch sa skončilo predbežným Mikulovským mierom (26. júla). Trenčiansky pluk sa vtedy v rámci 8. armádneho zboru nachádzal pri Bruck an der Leitha. Avšak už 5. augusta sa Rothkirchova formácia aj so 71. pp presúvala z Viedne vlakom do Gorize, kde dorazila 7. augusta. Odtiaľ pokračovala do Viscone a Manzana juhovýchodne od Udine. V tomto priestore ich zastihla dňa 12. augusta po rokovaníach s Talianskom správa o dohodnutom prímerí. Napriek víťazstvám rakúskej armády proti Taliansku dňa 24. júna pri Custozze a 20. júla pri Lisse (námorná bitka) bolo Benátsko v dôsledku porážky s Pruskom odstúpené Taliansku. Rakúsku zostal len pobrežný pás v oblasti Terstu.

Prápory 71. pp boli po uzavretí mieru v Prahe (23. augusta) opäť presunuté na sever, do Terezína (1. až 3. prápor) a Trenčína (4. prápor). Pôvodné pušky boli upravené na systém „Wänzl“ a od roku 1869 sa dodávali nové pušky „Werndl“. Dochádza aj k celkovej reorganizácii na úrovni roty a k zvýšeniu počtu práporov. Novým majiteľom pluku sa stal v roku 1870 Rudolph Freiherr von Rossbacher. Zo štvrtého, piateho a v prípade vojny aj šiesteho práporu sa vytvoril tzv. záložný pluk (Reserve-Regiment), ktorý sa v mierovom stave redukoval a zostalo len záložné veliteľstvo „Reserve-Commando“ so sídlom v Trenčíne. Z Terezína preložili líniový pluk „Linien-Regiment“ do Brna (1871) a v r. 1877 bol krátko dislokovaný aj v Kláštore Louka pri Znojme (Klosterbruck). Trenčianske veliteľstvo (Reserve-Commando) zabezpečovalo výcvik a celkovú administráciu potrebnú na riadne fungovanie prípadného bojového nasadenia záložného pluku. K jeho mobilizácii a nasadeniu došlo až počas ťaženia do Bosny na jeseň v r. 1878. Do 25. mobilizačného dňa sa v Trenčíne hlásilo 2 239 záložníkov (95 % stavu) a len približne 5 % si svoju povinnosť nesplnilo³⁷. Koncom augusta záložný pluk odchádza v dvoch skupinách po železnici cez Bratislavu a Viedeň do Sisaku a odtiaľ loďou do Jasenovca, kde si plnil svoje úlohy v rámci 5. armádneho zboru (XIV. divízia, 27. brigáda), a to v priestore určenom pre 27. brigádu severne od Sávy medzi obcami Novska a Nova Gradiška. Veliteľom záložného pluku, 71. pp, bol podplukovník Gustav Jenemann (Edler von Werthau) a jeho pobočníkom poručík Franz Bastecky. V tomto období bolo mužstvo jedného práporu v sile asi 1 000 vojakov zadelené v štyroch rotách a okrem štvrtého práporu (13. – 16. rota) a piateho práporu (17. – 20. rota) pôsobila v rámci záložného pluku aj prvá (kpt. Piekarski) a druhá štábná rota (kpt. Bielin). V čase od 10. do 11. septembra zaujal 4. a 5. prápor Jasenowac a Dubicu, kde sa nachádzal štáb záložného pluku, 71. pp, pričom dve rotý z 5. práporu kontrolovali Slabinje a Kostajnicu. Na zaistenie prechodu cez rieku Una bola vyčlenená 14. rota. Od 19. septembra bol 4. prápor poverený odzbrojením obyvateľstva medzi riekou Una a pohorím Kozara, tábor si vybudoval v Jelovaci na návrší vedľa cintorína, a zaistenie poľnými strážami zabezpečovala 13. rota. Stráže nadviazali kontakt s oddielmi záložného pluku, 72. pp, ktorého operačné pásmo ležalo východnejšie. Po vyčistení priestoru Kotura, Gornjoselci,

³⁷ HEISSEG, Karl. *Der Occupations-Feldzug in Bosnien 1878*. In *Beitrag zur Geschichte des Infanterie-Regiments Galgótz Nr. 71*. Wien : Selbstverlag des Regiments, 1898.

Bjelajci, Furde, Božići, ktoré našli opustené sa večer 20. septembra celý prápor bez toho, aby narazil na protivníka, vrátil späť na ľavý breh rieky Una. Záložnému pluku, 71. pp, nariadili koordinovať svoj ďalší postup s 28. brigádou, ktorej velil plukovník Buchta zo 48. pp. Pluk odchádza do Kostajnice a odtiaľ znovu na pravý breh Unu až k Novému Gradu, pričom 29. septembra obdržal telegrafický rozkaz, aby postupoval ďalej na Krupu. Do Bosanskej Otoky dorazili vojaci zo 71. pp večer po šiestej hodine (30. septembra) a v nasledujúci deň ju odzbrojili. K ostreľovaniu zásobovacej skupiny 15. roty sa odhodlali 3 oddiely insurgentov v sile približne 100 mužov dňa 1. októbra. Pochod do Bosanskej Krupy pokračoval 2. októbra a v Otoke zostala len 20. rota. Po etablovaní 4. práporu v Bosanskej Krupe (3. – 4. 10.) rekvirovali v Stijene 3 vozy s voľmi a množstvo zbraní. Navečer (4. 10.) bol 4. prápor v tábore medzi obcami Polje a Cazin, kde nasledujúci deň pokračovalo odzbrojovanie miestneho obyvateľstva. Vojaci zo 71. pp sa teda nachádzali v oblasti južne od Pečigradu s dominantným moslimským obyvateľstvom a v náročnom horskom teréne s roztrúsenými sídelnými útvarmi. Dňa 6. a 7. októbra tu došlo k otvorenej bojovej konfrontácii označovanej ako boj pri Karaule a Peči³⁸. Zo 71. pp sa ho zúčastnil 4. prápor s 13. – 16. rotou záložného pluku. Vďaka súčinnosti s ostatnými zložkami 28. brigády (48. pp, 12. horská batéria 4/III so štyrmi delami) nadobudla skupina plukovníka Buchtu spočiatku dostatočnú palebnú prevahu a 6. októbra napoludnie dobyla oblasť okolo Muratovho vrchu. Pri čítaní rozkazu od majora Genotta, kde bolo uvedené, že treba šetriť muníciou a nebojovať na vlastnú päsť, ale vyčkať na posily, padol po priestrele hlavy veliteľ 13. roty kapitán Polonyi a ľahko zranený bol záložný poručík Siedek. Nedostatok munície spôsobil, že popoludní sa Buchtove jednotky museli stiahnuť z vrchu Osmana Salkiča a prejsť do defenzívy pri kopaniciach Duretović. Až k večeru po koordinácii s posilami od plukovníka Eltza sa situácia stabilizovala a obidve skupiny cisárskej armády (plk. Buchta aj plk. Eltz) sa priamo na bojisku zakopali a prenocovali. Trenčiansky 4. prápor prenocoval asi 500 krokov južne od kóty 424. Na takto vzniknutom asi 7-km dlhom fronte stálo 5600 vojakov a 8 diel cisárskej armády proti viac ako 3000 mužom Hadži Hassana Salkiča. Pre nasledujúci deň (7. 10.) bola zadaná dispozícia na všeobecný útok (10. 00 h) v smere Pečigrad. Prápor IV./71 postupoval v druhom slede. Po dobytí výšin Medjedovac a Madutovac brdo okolo 16.00 h sa insurgenti rozutekali. Hrad v Peči obsadili cisárske jednotky popoludní pred 17 h. V bojoch pri Karaule a Peči padlo okrem kapitána Polonyiho aj ďalších 6 mužov a zranených bolo 42 vojakov. Medzi nimi bol aj Jozef Chudada z 13. roty, ktorý napriek zraneniu na kolene strieľal aj naďalej po ležiačky až kým neochabol v dôsledku straty krvi. V bezvedomí ho potom preniesli na obväzisko. Vyznamenali ho medailou za odvahu 2. triedy.

Po tomto rozhodujúcom boji postupne skladajú deputácie insurgentov zbrane. Ich hlavný vodca Salkič bol zajatý. Demobilizáciu druhej armády nariadil cisár 19. októbra a záložníci plánovite začali odchádzať domov. Záložné veliteľstvo pluku (Reserve-Commando) sa vrátilo do Trenčína v apríli 1879.

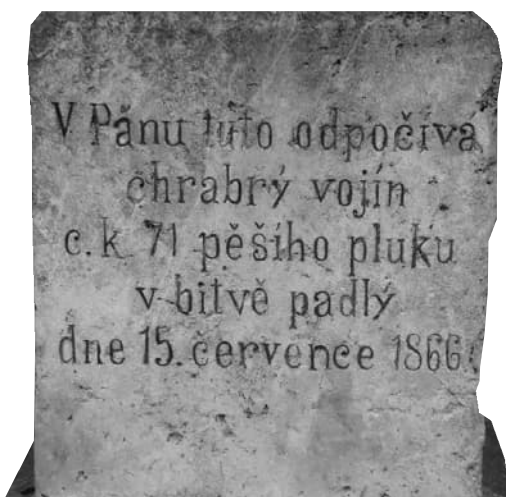
Štábne roty trenčianskeho záložného pluku pôsobiace pri hlavnom veliteľstve 5. armádneho zboru plnili úlohy strážnej služby a logisticko-zásobovacieho zabezpečenia. Pôsobili v Slavónskom Brode, Starej Gradiške, ale aj pri generálmajorovi Zachovi v Zavalje. Hoci nie je známe, že by sa štábne roty trenčianskeho pluku dostali do otvoreného boja, za svoju činnosť službu bol ich veliteľ kapitán Piekarski vyznamenaný vojenským záslužným krížom s vojnovou dekoráciou (*Militärverdienstkreuz mit der Kriegsdcoration*).

³⁸ HEISSEG, ref. 37, s. 90-99.

Účasť trenčianskeho pešieho pluku na obsadení a pacifikácii Bosny je potrebné registrovať nielen v rámci bojovej aktivity trenčianskeho záložného pluku (Reserve-Regiment) v roku 1878 (na severe Bosny), ale aj následné nasadenie trenčianskeho líniového pluku „Linien-Regimentu“ z Brna vo zväzku XVIII. pešej divízie a prvej horskej brigády v Hercegovine, južnej Bosne a v Čiernej hore pri potláčaní lokálneho odporu, a to od konca novembra 1879 až do septembra 1882. Trenčiansky líniový pluk „Linien-Regiment“ mal zásadný podiel na dobytí Uloku (27. 2. 1882). Na pamiatku tohto víťazstva sa stal 27. február pamätným dňom pluku³⁹. Po splnení svojho poslania odišiel z Mostaru cez Metkovič do Neumu dňa 5. septembra štáb pluku, 1. a 3. prápor. Vojakov nalodili a previezli do Triestu a odtiaľ sa cez Viedeň železnicou vrátili domov do Trenčína⁴⁰. Veliteľské kádre, mužstvo líniového 3. práporu, ako aj záložného pluku, boli už 16. septembra 1882 spoločne sústredení v trenčianskom sídle doplnovacieho obvodu. Zúčastnili sa vojenskej prehliadky za početnej účasti obyvateľov mesta i širokého okolia.

Vplyv armády na trenčianske obyvateľstvo bol v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch veľmi výrazný. Prejavuje sa to nielen v písomných záznamoch farských matrik (exmiles, reservista, ablentiatius miles, atď.), ale aj v ľudových piesňach (Za Veronu, za tým kopcom, Za cisára Pána a jeho rodinu...) i v zakladaní dychových hudieb v okolitých obciach. Vojenská služba v cisárskej armáde bola neoddeliteľnou súčasťou spoločenského koloritu celého regiónu (cvičiská so strelnicami, zásobovanie, zdravotníctvo). Kvôli armáde pozmenili aj trasovanie považskej železnice. Pôvodne ju plánovali stavať cez Orechové a Zamarovce na pravej strane Váhu. Prechádzať mala popod kostolom na Skalke. Stavba mosta však umožnila presunúť jej trasu tesne pod Trenčiansky hrad. Železnica tak prechádza až doteraz cez Sihote a chotár Kubrej oveľa bližšie k vojenským skladom na ľavom brehu Váhu.

Ďalším bádaním v archívnych prameňoch a v dobovej literatúre možno získať veľmi detailné informácie o trenčianskom 71. pešom pluku a jeho vojakoch. Historickým výskumom možno aj naďalej rozšíriť a upresniť v tomto príspevku uvedené údaje.

Jeden z mnohých
náhrobkov v Tovačove

³⁹ HÁBL, Vlastimil (Ed). *Infanterie Regiment 71.*, Katalóg k výstave, b.v, b.r., s. 11.

⁴⁰ V Bosne-Hercegovine zostal v Nevesinje 2. prápor, ktorý bol doplnený na plný vojnový stav (950 mužov). 1. prápor bol po návrate disponovaný do Trnavy.

Oberst Alois Prokop Edler von Kunsti					
Oberstleutnant Vinzenz Schenocha			Major Jakob Baron Karvinsky		
Hauptmann I. Cl. Emanuel Souczek			Lazar Theodorovič II Cl. Vinz. Ritt v. Pierzhala		
Oberleutnant Friedrich von Pilat			Johann Röder, Johann Schelz		
Leutnant Anton Minarz, Robert Abele					
Feldwebel Andreas Pollarka, August Lang, Johann Kubovics, Anton Hampel, Nathan Gross					
Führer {			Ludwig Waldsberger, Franz Joh. Czech, Johann Baur, Franz Psikal, Franz Zwërina		
			{ Johann Souczek, Ignatz Steinmann, Wolfanq Horcziq		
Corporale	Gemeine	Jos. Spankovitz Paul Krojssovech Johann Bilik Johann Smolka Josef Konec A. Czszak Michael Bilar Johann Rencsik Paul Letko Johann Hauszka Georg Micalser Stefan Valsch Stefan Rzyz Mathias Bolzek Johann Dugo G. Kovacs Martin Dolinsles Paul Wrtlik Johann Taska Johann Petřek Johann Luonz Georg Arbeczeq Paul Gzdaza Adam Bedicz Martin Stefansk Franz Rechak Johann Otruba Franz Czouhar Johann Verecka Michael Istvanik Johann Hruscsank Martin Franch Rudolf Pozvolny Jos. Wischrahka Georg Baranek Josef Schiffer Rudolf Zdiariczky Johann Kollner Vincenc Smolik V. Sinslik Zsahkam Joh. Haqay St. Zidek St. Zsiq	Franz Hofbauer Thomas Polatsek Anton Balcafik Adam Malanik Michael Kraicsa Johann Hrankey Georg Augustin Moritz Klar Adam Mezol Josef Szouval Johann Drobny Eduard Koudelka Johann Zoubek Josef Mizera Andreas Ridzi Stefan Danyis Nelus Wallach Johann Strulpa Paul Hromek Georg Nessicsek Andreas Turjak Simon Padisak Martin Pollak Georg Karoly Patkeck Josef Harnyik Georg Svoboda Josef Großer Karel Pernitza Franz Michalek Johann Kalada Adam Susak Joh. Czernyauszky Bern Johann Belosik Michael Benesch Joh. Hraso Suchomel Josef Hanussek St. Borakalias Husztava Andreas Manezanqa Johann Podelsky Andreas Hasiq Jos. Strbik P. Mixak	St. Tonlovicz Josef Boriczak Johann Sztacho Andreas Wleska Franz Palicza Josef Michaly Andreas Hrankey Georg Rnhaez Georg Budinec Johann Szerafin Johann Zoufor Thomas Kusanek Franz Jiresko Johann Polcsanek Georg Bruska Johann Michalek Jakob Hubana Josef Kocifaj Andreas Guzeza Andreas Rpeczi Anton Berkhocha Josef Bidlossak Andreas Rojka Georg Bruyo Andreas Trszlyan Georg Bakess Josef Pross Johann Grek Josef Dohnal Franz Hadaczek Johann Tichy Franz Schiegeel Andreas Hanaczek Michael Harka Stefan Halaksik Johann Boijecsik Josef Hoijefesak Andreas Zacsik Josef Mizulnec St. Kralik Ad. Kuchra	Adam Hrkolik Adam Isko Georg Grebus Josef Rejak Adam Triso Stanislau Kuchta Georg Grnatsch Stefan Hromada Georg Baranek Joh. Marlinezsrik Joh. Jakob Ge. Truchly Stefan Paszlurek Wolfanq Bellany Johann Lokosik Johann Skoreny Andreas Turesak Johann Kracky Ignaz Maresch Johann Jurqa Simon Wallach Johann Umcsek Ilo Pollach Josef Prasil Franz Steplera Georg Kukajda Josef Hajstok Joh. Juber J. Zlaty Thomas Urbanek Adam Bacsik A. Euinich Joh. Klucha J. Richter Wilhelm Fudlicher Martin Mann fr. Majsinik Anton Duliak Joh. Gallitzi Ad. Policzek Sam. Herz St. Gunzifs St. Sappak Jos. Jaszek Lud. Kulina Dr. Deutsch Ad. Veres Ld. Freund Joh. Bulik Jos. Passaur Sal. Müller St. Gurtler Jos. Mikulas
Joh. Rielarek Lazony Adam Zenko Georg Polasek Franz Jerzabek Johann Rechak Malchias Kreuzwiesek Leo Welberger Valentin Bauer Ferdinand Staniel Martin Nejedlik Georg Wlach Georg Beilak Johann Kubficky Paul Rachoresik Ferdinand Sedlaczek	Stefan Reise Martin Duchadszak Johann Frohla Johann Gahl Paul Hormaczek Josef Surafczik Smolka Josef Nemcib Josef Ouastek Johann Sigoh Josef Skunda Johann Meranqo Josef Zepkell Josef Polasek Johann Baradsky Michael Skaruba Johann Wolrick Josef Jurisek Stefan Szimanowicz Johann Seidlaczek Johann Sevčik Georg Rnskovitz Michael Urick Johann Kliege Johann Kluhrick Johann Skeranes Johann Lobereisik Johann Pausituk Johann Bodla Johann Turinger Stefan Gedeck Anton Indrak Isidor Latzkowitz Johann Hirz Stefan Durisck Wilhelm Kirsch Paul Blahut Jos. Szihelnik Czupka Johann Meqo Joh. Marusinetz				
Gefreiter					
Josef Finger Alois Wefra Joh. Kuboresik Josef Kvellak Vinzenz Suchy Adam Frizuljak Josef Zagrappan Johann Hanslik Franz Studeny Martin Szusarsky Georg Biszak Michael Nemetz Adam Kubescka Andreas Czibik Ernest Haick Stefan Tomeriz					
Kadet Gem.					
Anton Aigner Emerich Srusensky Felix Alf Matchias Jurak Johann Sauz Jos. Zsilinsik					

Tabuľa na hlavnom pamätníku medzi obcami Tovačov a Věrovany. Počas bitky sa tu malo nachádzať veliteľské stanovište poľného zbrojmajstra Benedeka. Mená padlých trenčianskych kapitánov vytesané v treťom rade.

Zápis v registri zomrelých, kapitáni Thodorovich, Sauczek, Pierzhala. VHA Bratislava, R-267, ref. 3, Fol 63

Hlavný pamätník medzi
Tovačovom
a Věrovanmi

Separátny pamätník
kapitána Emanuela Szoucka
postavený jeho príbuznými.

Pamätník na mieste, kde padol pruský podplukovník Eduard von Behr po zásahu strelou vedenou z pozícií 71. pp

Druhé vojenské mapovanie s plánovanou trasou železnice cez Orechové a Zamarovce, ktorá sa nerealizovala z dôvodu veľkej vzdialenosti od vojenských objektov na ľavom brehu Váhu

Zoznam použitej literatúry:

BLANKENBURG, Heinrich. *Der deutsche Krieg von 1866*. Leipzig : F. A. Brockhaus, 1868.

ERZHERZOG, Johann. *Geschichte des kais. kön. Infanterie-Regiments Erzherzog Wilhelm No. 12., II. Theil*. Wien : L. W. Seidel & Sohn, 1880.

FRIEDJUNG, Heinrich. *Benedeks nachgelassene Papiere*. Leipzig : Verlag von Gröbel & Sommerlatte, 1901.

GROSS, Ignaz. *Garnisonierung des Regiments in Venetien 1860-1866*. In *Beitrag zur Geschichte des Infanterie-Regiments Galgóczy Nr. 71*. Wien : Selbstverlag des Regiments. 1898.

HÁBL, Vlastimil (Ed). *Infanterie Regiment 71.*, Katalóg k výstave, b.v, b.r.

HEISSEG, Karl. *Der Occupations-Feldzug in Bosnien 1878*. In *Beitrag zur Geschichte des Infanterie-Regiments Galgóczy Nr. 71*. Wien : Selbstverlag des Regiments, 1898.

HORTSTEIN, Lothar. *Der Feldzug gegen Preußen 1866*. In *Beitrag zur Geschichte des Infanterie-Regiments Galgóczy Nr. 71*. Wien : Selbstverlag des Regiments. 1898.

Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes. Wien : K.K. Hof-und Staatsdruckerei. Dezember 1859.

Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes für 1860-1861. Wien : K.K. Hof- und Staatsdruckerei. Februar-März 1861.

Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes für 1866. Wien : K.K. Hof- und Staatsdruckerei. April 1866.

MUNTÁG, Emanuel. *K hudobnému životu mesta Trenčín*. In *Trenčín. Vlastivedná monografia 1*. Ed. PhDr. Milan Šišmiš, s. 331-341. ISBN 80-05-01114-8.

TRAUTSCH, Alois. *Geschichte des k.k. 25. Infanterie-Regiments*. Prag : Selbstverlag des Regiments. 1875.

VHA Bratislava, R-267, *K. und k. Infanterie-Regiment Nr. 71. Sterb-register*. Tom I. Von 1860 bis 1880.